

УДК 811.112.2:81'37

**ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ БАЗОВИХ ЕМОЦІЙ
У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ПЕРШОЇ ЧЕТВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ
(на прикладі оповідань А. Пент “Lexikon der Angst”)**

Н.В. Романова, докт. філол. наук (Херсон)

У статті крізь призму комунікативно-функціонального й когнітивного підходів розглядаються особливості вербалізації емоції страху в німецькій мові першої чверті ХХІ століття. Установлено, що одним із основних механізмів вивільнення емоції страху є бесіда. Виявлено дві соціальні категорії адресатів: спеціалісти й пересічні громадяни. Доведено, що лексичні засоби об'єктивації емоції страху формуються у процесі емпіричного пізнання навколишнього світу когнітивною системою, універсальність якої зумовлена біологічною та соціальною природою людини.

Ключові слова: активатори, базова емоція, емоція страху, енергетика емоції страху, лексичні засоби, негативна емоція.

Романова Н.В. Лексические средства объективации базовых эмоций в немецком языке первой четверти ХХІ века (на примере рассказов А. Пент “Lexikon der Angst”). В статье сквозь призму коммуникативно-функционального и когнитивного подходов рассматриваются особенности вербализации эмоции страха в немецком языке первой четверти ХХІ века. Установлено, что одним из основных механизмов высвобождения эмоции страха является беседа. Выявлено две социальные категории адресатов: специалисты и обыкновенные граждане. Доказано, что лексические средства объективации эмоции страха формируются в процессе эмпирического познания окружающего мира когнитивной системой, универсальность которой обусловлена биологической и социальной природой человека.

Ключевые слова: активаторы, базовая эмоция, лексические средства, негативная эмоция, эмоция страха, энергетика эмоции страха.

Romanova N.V. Lexical Means of Objectification of the Basic Emotions in German of the First Quarter of the ХХІ Century (the case-study of the short stories by A. Pehnt “Lexikon der Angst”). This article considers the specificity of verbalizing of the emotion of fear in German of the first quarter of the ХХІ century through the prism of communicative functional and cognitive approaches. It has been established that one of the main mechanisms of releasing the emotion of fear is conversation. The two social categories of recipients such as experts and ordinary citizens have been established. It has been proved that lexical means of objectification of the emotion of fear are formed in the process of empirical capturing of the world by a cognitive system, the universal nature of which is determined by the biological and social nature of a man.

Keywords: activators, basic emotion, energy of the emotions of fear, lexical means, negative emotion, the emotion of fear.

Емоції відіграють значну роль у житті сучасної людини, що пояснюється енергетичною структурою людського організму [1, с. 258]. Енергетика емоцій корелює із різними проявами людського буття: народженням і смертю, здоров'ям і хворобою, закоханістю і конфліктами, професійною діяльністю і захопленням, харчуванням і вагою, безсонням і відпочинком. Не знайшовши виходу назовні,

енергетика емоцій стає причиною м'язових затисків, психічного й соматичного захворювання і навіть деформації індивідуума [2, с. 9; 6, с. 31–33].

З огляду на концепцію емоційної сфери особистості можна стверджувати той факт, що людина, яка розбирається “у своєму психічному світі”, значно легше розв'язує “складні життєві проблеми”, вступає “в спілкування з іншими людьми”, отри-

мує “від них допомогу й увагу”. Розібратися у собі означає “розібратись у власних переживаннях” [5, с. 8].

Оскільки поняття “переживання” немає однозначного тлумачення у науковій психології через різну методологічну спрямованість шкіл і різних предмет дослідження (Ф.Є. Василюк, Л.М. Веккер, Л.С. Виготський, М.І. Дяченко, Є.Г. Ільїн та ін.), то лінгвістичні його розвідки у вигляді феноменологічного рівня емоцій орієнтуються на номінативний (Л.Г. Бабенко, З.Є. Фоміна), семантичний (Ю.Д. Апресян, І.В. Михайлова, Н.В. Романова), структурно-семантичний (Т.В. Бойко, А.М. Манзій), функціональний (О.М. Вольф, О.Є. Філімонова), психолінгвістичний (О.Ю. Артем'єва, О.Ю. М'ягкова), когнітивний (А. Вежбицька, А.П. Мартинюк, М.В. Піменова), зіставний (В.І. Дудка, В.І. Карасік), комунікативно-прагматичний (Л.Р. Безугла, В.І. Шаховський, І.С. Шевченко) та інші аспекти. На наш погляд, аналіз мовних проявів базових емоцій на лексичному рівні має ґрунтуватися на комбінуванні комунікативно-функціональної і когнітивної методологій, що зумовлює актуальність нашого студіювання.

Мета дослідження – визначити лексичні засоби об'єктивації однієї із найбільш сильних базових емоцій – страху – в німецькій мові першої чверті ХХІ століття.

Об'єктом наукового розшуку є лексика, що позначає названу емоцію.

Предметом аналізу слугують когнітивні механізми формування емоції страху та комунікативні особливості її функціонування у прозовому тексті.

Матеріалом обрано сучасні прозові твори відомої німецької письменниці А. Пент, лауреата багатьох літературних премій, як-от, наприклад, Інгеборг Бахман (2002), Італо Свево (2009), Золотурнера (2012), Германа Гессе (2012).

Базові емоції належать до основоположних понять наукової психології, які викликають полеміку й перебувають у центрі дослідницької уваги. Феномен тлумачиться фахівцями як синонім термінів “фундаментальні емоції” і “первинні емоції” [3, с. 46–53].

Усі теорії базових емоцій відповідно до методологічного підходу можна умовно поділити на декілька груп: біхевіористські (В. Мак-Дугалл,

Р. Плачик), соціально-психологічні (З. Фройд) та еклектичні (К. Ізард, С. Томкінс).

Біхевіористи розглядають базові емоції крізь призму основних інстинктів – утечу (емоція страху), відштовхування (емоція відрази), цікавість (емоція подиву), самоприниження (емоція покори), самовпевненість (емоція самозвеличення), батьківство (емоція ніжності), статеві стосунки (складна емоція), їжу (складна емоція), стадність (складна емоція) та трьох основних почуттів – любов (до конкретної дитини, до дітей узагалі, до справедливості), ненависть і повагу. При цьому почуття розрізняються за силою, впливом на поведінку й модальністю (В. Мак-Дугалл). Критерії виділення базових емоцій охоплюють: 1) біологічні адаптивні процеси, 2) еволюційні процеси, 3) автономність емоційних процесів, 4) поведінку. На основі прототипів емоційного поводження виявлено чотири пари базових емоцій: 1) гнів – страх, 2) прийняття, схвалення – відраза, 3) радість, екстаз – горе, зневіра, 4) передбачення – подив. У результаті комбінацій наведених емоцій утворюються вторинні емоції, наприклад: гнів і радість формують емоцію гордості, страх і прийняття – емоцію скромності, радість і страх – емоцію провини. Аналогічна ідея лежить і в основі тлумачення особистісних рис і диспозицій людини (Р. Плачик) [5, с. 49–51].

З погляду соціально-психологічного підходу базові емоції є складовою частиною особистості. Йдеться про три її іпостасі: “Ід” (Воно), “Его” (Я) і “Супер-Его” (Над-Я). “Ід” інтерпретується як первісна, основна, центральна частина структури особистості, що містить усе успадковане під час народження, її зміст майже цілком несвідомий; “Его”, навпаки, підпорядковується принципу об'єктивної реальності, перебуває у зв'язку із зовнішнім середовищем, соціальною групою або колективом і виробляє ефективні способи спілкування із ними; “Супер-Его” репрезентується як моральні принципи особистості, що визначають прийнятність або неприйнятність для людини певного способу поведінки. Виокремлюються три функції “Супер-Его”: совість, самоспостереження і формування ідеалів. У процесі взаємодії із навколишнім світом в індивіда виникають емоційні стани незадоволеності собою, тривоги й турботи. Намагаючись позбутися цих неприємних станів,

людина за допомогою “Его” виробляє у себе низку захисних механізмів: заперечення (якщо дійсність неприємна, то людина “закриває на неї очі”), придушення, стримування (людина блокує у себе внутрішні імпульси й погрози, зумовлені зовнішньою інформацією), раціоналізація (спосіб розумного виправдання будь-яких учинків, що суперечать моральним нормам), формування реакції (приховування людиною від себе самої мотиву поведінки за рахунок його придушення через особливо виражений і свідомо підтримуваний мотив протилежного типу), проекція (несвідоме приписування людиною власних негативних якостей іншій особі), інтелектуалізація (намагання уникнути загрозливої ситуації шляхом її обговорення в абстрактних термінах), заміщення (часткове задоволення несприйнятливої мотивації певним морально допустимим способом).

Уважається, що інстинктивні імпульси людини вступають у конфлікт із інтересами суспільства. Звідси поділ інстинктів на дві групи: інстинкти, спрямовані на збереження життя (сексуальні), та інстинкти, що руйнують життя (смерть). Природа самого суспільства щодо людини – ворожа – придушити її інстинкти. У результаті з’являються фрустрації, формуються небажані риси характеру й агресія [7, с. 45–46].

У річищі еkleктичних концепцій базові емоції постають як складний процес, що включає у себе нейрофізіологічний, нервово-м’язовий та чуттєво-переживальний аспекти. Нейрофізіологічний аспект описується головним чином термінами електрохімічної активності центральної нервової системи, нервово-м’язовий апелює до термінів соматичної нервової системи, вегетативної нервової системи і фізіологічних систем, феноменологічний маніфестує переживання, безпосередньо значущі для суб’єкта [4, с. 69].

Для нашої роботи релевантним є еkleктичний підхід, або теорія диференціальних емоцій, у якій феномен розглядається не тільки як основна мотиваційна система організму, але й як фундаментальні особистісні процеси, що надають сенсу й значення людському існуванню [там само, с. 55–67].

До базових емоцій, згідно з К. Ізардом, належать десять реєстрів: п’ять позитивних і п’ять негативних. Позитивні базові емоції: інтерес, радість,

подив, сором, провина; негативні: горе, гнів, відрив, презирство, страх. Той чи той знак залежить від впливу базової емоції на внутрішні процеси та процеси взаємодії особистості з найближчим соціальним оточенням із урахуванням найбільш загальних етологічних і екологічних чинників. Наприклад, емоція страху, як правило, має шкідливі наслідки, а емоція допитливості може супроводжувати різні види діяльності – від сексуального насилля до художньої творчості [там само, с. 34].

Спостереження над емпіричним матеріалом показує, що в Німеччині першої чверті ХХІ століття емоція страху взаємодіє із іншими базовими емоціями, як-от: радістю, соромом, гнівом, сумом, відривом та визнається головною причиною негативних настроїв і девіантної поведінки в повсякденному житті.

Механізм вивільнення емоції страху німці вбачають у бесідах. Виділяються дві основні соціальні категорії адресатів: спеціалісти та пересічні громадяни. Спеціалісти розмежовуються за кваліфікаційною ознакою: косметолог і шкільний психолог; пересічні громадяни – за місцем проживання: сусід. Реакція адресата на повідомлення, що містить емоцію страху, обмежується: адресат повинен ухилитися від прямих питань і прямої відповіді на питання та більшою мірою слухати.

Активатори емоції страху можна поділити на дві групи: природні й штучні. Природні активатори емоції страху – біологічно запрограмовані та соціально набуті, штучні – є похідними від природних активаторів страху, детерміновані, з одного боку, багатою фантазією людини, з другого, – культурними традиціями.

Виокремлюються чотири природні сигнали небезпеки: біль, самотність, раптова зміна стимуляції, стрімке наближення об’єкта [10, с. 304–305]. Біль виникає унаслідок подразнення особливих болючих точок на шкірі, виконує в організмі функцію самозахисту, попереджає про небезпеку і спонукає уникати її. Самотність виявляється у дефіциті спілкування, ізоляваності від інших людей (фізична перевтома, хвороба, психічна травма). Раптова зміна стимуляції пов’язується із неочікуваною втратою життєвої опори, тобто неспроможністю суб’єкта адаптуватися до навколишнього середовища. Стрімке наближення об’єкта передбачає як пара-

метри зовнішності, так і швидкість пересування об'єкта. На думку К. Ізарда, природними активаторами емоції страху є також висота й глибина [4, с. 300–302]. Ці сигнали небезпеки апелюють до віку (немовля, дитина) та етапів індивідуального розвитку людини.

Розглянемо особливості названих контекстів.

Ситуації, пов'язані з болем, характеризуються описом поведінки, несподіваністю, незвичайністю зміни стимуляції і проявом афекту: *Sie schenkte sich ein Glas ein, ein weißer Schwall schäumte ins Glas wie frisch gemolken und stürzte ihr plötzlich ins Gesicht, ein weißer Vogel, und sie konnte nichts mehr sehen. Sie presste die Augen zu, bis sie die Feuchtigkeit spürte, die ihr über die Finger rann und auch schon auf den Boden troff, schnell riss sie die Augen auf und sah eine Milchlache auf dem Tisch, auf den Fliesen, ihre Finger wie kleine Landzungen auf die Tischplatte gestemmt. Sie wich zurück und wischte die Hände unwillkürlich am Pullover ab, obwohl sie keine Schürze trug. Rasch griff sie nach einem Lappen, schleuderte ihn in die Milchlache und schaute, bevor sie alles wegputzte, im Badezimmer ihr Gesicht an. Keine Milchspuren, ein Schreck in den Augen, die Lippen etwas verwischt. Sie atmete langsamer, wusch die Hände und ging langsam zurück in die Küche* [11, с. 9–10] (далі ілюструються лише сторінки без посилання на автора. – Н.Р.). У наведеному прикладі жак *Schreck* викликає улучення свіжого холодного молока в обличчя літньої жінки. При цьому обличчя асоціюється із зором, а молоко – з небезпечною рідиною. Факт небезпеки передається не скільки іменником зі значенням інтенсивності прояву одного зі страхів *Schreck*, скільки концентрацією соматизмів у множині *Augen, Lippen, Hände*, численної синсемантичної лексики *Keine, ein, in (2), den, die (2 мн.), etwas, Sie, langsamer, und, langsam, zurück, die* (ж.р. одн.) – усього 14 випадків, діями, спрямованими на об'єкт *verwischt, atmete, wusch, ging* та повтором якісного прилівника в компаративному *langsamer* і позитивному *langsam* ступенях порівняння.

Завдяки силі емоційної пам'яті, емоційним переживанням, а також телевізійній рекламі парного молока в жінки виникає новий страх: *Den weißen Angriff noch im Blut, wandte sie den Blick ab, wenn*

sie im Fernsehen Reklame mit saftigen Wiesen und melkenden Bäuerinnen sah, lachte aber zugleich über die unziemliche neue Furcht, von der niemand wusste [с. 10]. Реакція на новий страх *Furcht* – невербальна, сенсорна, релевантна інтенсивності прояву емоції радості – сміху *lachte*, межує семантично з лакунарністю об'єктивно-суб'єктивних знань *von der niemand wusste*.

З погляду наукової психології емоційна експресія знижує інтенсивність суб'єктивного переживання певної емоції. На тлі загального збудження внутрішні стимулюючі сигнали, спрямовані на мисленнєві процеси й поведінкові акти, стають нечіткими, дії неефективними й дезадаптивними [4, с. 88]: *Die Angst um ihn ist zu einem leisen Rauschen geworden, das in ihr murmelt, ein saches Ziehen, ein vertrauter Schmerz, der nicht mehr wehtut* [с. 107]. Тут емоція страху трансформується у ледь відчутний шум *leisen Rauschen* із метафоричними характеристиками: бурмотінням *murmelt*, скінінням *Ziehen*, болем *Schmerz*. При цьому зміст болю нейтралізується, проте його форма зберігається у часі *der nicht mehr wehtut*.

Ситуації, що зображують страх самотності, пов'язані із соціальним станом людини, наприклад, самотні жінки намагаються постійно змінювати перукаря, косметолога, дантиста і навіть продуктової магазину й пекаря. Причиною таких змін є потреба в новому співрозмовникові: *Die Leute, die hier sitzen, was meinen Sie – lassen sich schön machen, verwöhnen, aber die sind doch alle allein, die haben doch alle Angst vor irgendwas* [с. 41]. У цьому випадку емоція страху реалізується сталою сполукою *Angst haben*, що вживається на позначення дії, спрямованої проти об'єкта (носія емоційного стану). Інтенсивність прояву страху втілюється повтором емотивної частки *doch (2)* і неозначеного займенника *alle (2)*. За допомогою емотивної частки *doch* спрямовується процес розуміння, актуалізуються певні елементи знань і поглядів автора на проблему. Неозначений займенник *alle*, в свою чергу, слугує індикатором тактики гіперболізації психічного й емоційного станів.

Раптовість ситуації представлено через знайомство автохтонної мешканки з худорлявим невисоким індіанцем на залізничному вокзалі: *Sie hat einen kleinen Indianer kennengelernt und fürchtet*,

er könne vertrocknen. Er sieht so durstig und schmal aus, sicher braucht er Flüssigkeit nach der langen Reise [с. 43]. Відповідно до наведеного прикладу, емоція страху перебуває у взаємодії із оцінкою якостей іноземця. Оцінка інформує як про цінність об'єкта для суб'єкта, так і про негативне ставлення суб'єкта до фізичного стану об'єкта. Мірою цього стану є кількість води в організмі, обсяг якої корелює із тривалістю перебування земною поверхнею за допомогою техніки. До лексичних засобів вираження емоції страху належать: емотивне дієслово *fürchtet*, модальна словосполучка *könne vertrocknen*, виражена презенсом кон'юнктивом та синсемантична лексика *Sie, einen, und (2), er (2), Er, so, sicher, nach, der* – усього 11 елементів.

Необхідно зауважити, що наближення і дотик іноземки до національного одягу індіанця сприймається ним як загроза свободі: *Ist dir nicht zu warm, fragt sie und zupft an seinem Mantel, aber wieder weicht er ihrer Hand aus, sicher befürchtet er, dass sie ihn fangen und zähmen will, er hat noch nicht begriffen, dass sie keine Feindin ist, sondern mit ihm verwandt* [с. 45].

У проілюстрованому контексті емоція страху реалізується емотивним дієсловом *befürchtet*, іменником зі значенням ворожості *Feindin*, модальною словосполучкою у презенсі індикативу *fangen und zähmen will*, численною синсемантичною лексикою *dir, nicht (2), zu, sie (3), und (2), an, seinem, aber, wieder, er (3), ihrer, sicher, dass (2), ihn, noch, keine, sondern, mit, ihm* – усього 26 випадків.

Як уже зазначалось, емоція страху взаємодіє із іншими емоціями, наприклад, із позитивною емоцією сором'язливості й негативною емоцією суму: *Trinken muss er als Nächstes, sie wird ihm etwas einflößen, nur ein paar Schlucke, dann wird er vielleicht seine **Scheu** verlieren und sich aufrecht hinsetzen. Im Moment lehnt er schräg auf dem Stuhl, den Mantel halb von den Schultern gezogen, die Augen geschlossen, ein **jämmerlicher** Anblick, und sie spürt eine Wut auf alle, die ihn verjagt und vertrieben haben* [там само], з негативною емоцією відрази: *Ihr Mann ist gegen das Kaninchen, er **verabscheut** Haustiere, er **fürchtet**, auf den kleinen weißen Körper zu treten, der ihm zwischen*

den Füßen durchschießt, wenn er die Tür zu dem Zimmer öffnet, das eigentlich ihr Arbeitszimmer war [с. 55], з негативною емоцією гніву і водночас позитивною емоцією радості: *Sie ruft den Kindern, die gar nicht hinhören, zu, sie schaue schnell nach Papa, und trabt widerstrebend, **angstvoll** und zugleich **boshaft triumphierend** näher ans Wasser, wo er sicher sein wird, er ist getaucht, vielleicht hat er auch den Halt verloren, vielleicht sind die Wellen stärker als er [...]* [с. 140].

Названі базові емоції об'єктивуються емотивними іменниками *Scheu*, емотивними прикметниками *jämmerlicher*, емотивними дієсловами *verabscheut, fürchtet*, емотивними прислівниками *angstvoll, boshaft* й емотивними дієприкметниками *triumphierend*. Емотивні іменники називають форму прояву емоційного стану, емотивні прикметники оцінюють сенсорні можливості людини, емотивні дієслова вказують на емоційний стан певних об'єктів (носіїв емоційного стану), емотивні прислівники характеризують якість дії, емотивні дієприкметники відбивають активність і незавершеність дії.

Емоція страху градується від збудження до тривоги, боязні, страху, жаху. Збудження є складною біологічною реакцією, “яка виявляється в сукупності фізичних, фізико-хімічних процесів і функціональних змін” [10, с. 62]. Активаторами збудження є позамовні чинники, що стосуються широкого діапазону зв'язків, як-от:

1) втрати роботи *Seit gestern hat er **keine Arbeit** mehr, eine Tatsache, die ihn nicht weiter beunruhigt* [с. 35];

2) незнайомі місцевості *Aber wie ein Stehaufmännchen lügen schon wieder die Ohren heraus, es scharrt unruhig, und als sie einen Moment zum Teich hinüberschaut, wo ein Jugendlicher etwas ins Wasser schleudert, das sie nicht erkennen kann, springt es mit einem Satz über den Rand, landet auf ihrem Oberschenkel, überschlägt sich halb und ist mit zwei Haken **hinter den Kastanien*** [с. 59];

3) запрошення на барбекю *Auf einmal geriet sie in helle Aufregung. Diese **Einladung** wollte sie annehmen* [с. 87];

4) напруженої роботи [...], *er kommt eben unruhig von der **Arbeit**, ein leichtes Beben in der Kehle,*

vielleicht vom vielen Sprechen oder der Gewissheit, nicht alles geschafft zu haben [...] [с. 99];

5) специфічних кроків літньої жінки *Bei ihr selbst ist es andersherum, sie ist allein und angstfrei, und wenn sie die Augen schließt, sieht sie auch die ruckartigen Schrittschritte der alten Dame nicht mehr und kann versuchen, sich zu beruhigen [с. 109];*

6) хвороби *Hinterher, als sie kopfschüttelnd und besorgt um ihn herumstanden, versuchte er, ihnen zu beschreiben, wie es sich anfühlte [с. 123];*

7) поверхні плити *Nur die Herdplatte lässt ihr keine Ruhe. Sie kocht sich zum Frühstück ein weiches Ei, stellt die Platte ab, schält das Ei sorgfältig und salzt es, sie isst dazu frisches Bauernbrot mit Butter, auf ihre Figur muss sie nicht achten, weil sie einfach nichts ansetzt [с. 131].* Отже, в загальній психологічній структурі збудження особистості беруть участь як соціально-психологічні складові, так і географічно-культурні. Сюди додаються і фізіологічні трансформації, пов'язані зі змінами старіючого організму, та побутові реалії, без яких сучасна людина не мислить свого буття.

До лексичних засобів вираження збудження в ілюстрованих контекстах належать: негативні словосполучення *nicht beunruhigt*, емотивні прислівники *unruhig (2)*, *besorgt*, сталі вирази *geriet in Aufregung, lässt keine Ruhe* й емотивні дієслова *sich beruhigen*.

Тривога зумовлюється емоційною нестійкістю людини *Als die Kellnerin kommt und einen misstrauischen Blick auf den schiefen Indianer wirft, bestellt sie schnell zwei große Gläser Wasser, damit er trinken und sich stärken kann und niemand ihn anstarrt, als sei er eine Belästigung [с. 46]* або недостатньою пристосованістю організму до змін навколишнього середовища: *Seit sie sich das weiße Kaninchen gekauft hat, bangt sie um seine Gesundheit [с. 54]*. Серед лексичних засобів вербалізації тривоги виділяються: словосполучення із емоційно-оцінним значенням *misstrauischen Blick* і емотивне дієслово *bangt*.

Боязнь *Furcht* відображає стан очікування небезпеки й підготовки до неї. Активаторами боязні виявилися:

1) мовчання *Sie fürchtet das Schweigen, solange sie denken kann [с. 31];*

2) водіння авта чоловіком *Er hat gute Gründe, sich vor dem Autofahren zu fürchten: weil die Statistik der Verkehrstoten pro Jahr höher ist als die der Bürgerkriegsopfer in Afghanistan und Irak zusammen; [...] [с. 49];*

3) релігійні істоти, зокрема Ангели *So lernte er, die Engel zu fürchten [с. 63];*

4) різкий літній запах *Wenn sie mit den Türen in die Wohnung kommen, dünnen sie den scharfen Sommergeruch aus, vor dem sie sich immer schon gefürchtet hat, es ist nicht nur Schweiß, sondern auch diese Mischung aus Sorglosigkeit, Sonnenmilch, kurzen Nächten und Waghalsigkeit [с. 122];*

5) час смерті [...], *und sie fürchtet den Augenblick, in dem sie aufschlägt und ihre hölzernen Knochen zersplittern und sie dann kaputt ist [с. 146];*

6) алергія на собачу шерсть *Noch hat sie sich keinen gekauft, weil sie fürchtet, sie könne allergisch sein, und weil sie so wenig Zeit hat und weil sie den Hund nicht mit zur Arbeit nehmen darf und weil sie manchmal Rückenprobleme hat [с. 157].*

Згідно з наведеними прикладами, лексичні засоби, що виражають боязнь, репрезентовано емотивними дієсловами в інфінітиві *sich fürchten, fürchten*, презенсі *fürchtet (3)*, перфекті *sich gefürchtet hat*. Формально домінує форма теперішнього часу, яка виражає дію у момент авторського мовлення.

Емоція страху *Angst* виникає на ґрунті таких інстинктів, як самозахист і самозбереження. Перебуваючи в стані страху, людина діє нерозумно, спонтанно, припускається помилок [9, с. 184–185]. Виділяються такі види страху:

1) страх через самотність *Die Leute haben Angst und fühlen sich allein [с. 40];*

2) страх не вгадати [...], *auch die Kosmetikerin ist eine Ängstliche, darüber muss man nicht sprechen, man muss nur die Augen machen: wie sie manchmal innehält und in sich hineinhört, ob sie das Richtige gesagt hat [...] [с. 41];*

3) страх смерті *Er weiß es, sein Körper weiß es, seine Fußsohlen wissen es, schon wenn er sie in die Nähe eines Autos lenkt, sie werden feucht und verlieren den Griff im Schuh, so wie sich hinten im Nacken ein Schweißfilm und unter den Rippen eine Kurzatmigkeit bilden, es ist Angst zu sterben [...] [с. 50];*

4) страх перед дітьми *Angst hat er nur vor seinen Kindern, die nichts von dem Ersparten wissen, ihn aber immer wieder bedrängen, er solle sein Testament machen oder sein Vermögen anlegen, helfen wollen sie, ihn dabei beraten, ihm zur Seite stehen, das ist ihm alles nicht geheuer, sie können doch gar nicht wissen, wie viele sich im Blumentopf angesammelt hat, [...] [с. 72];*

5) страх незнання *Jeden Abend hat sie Angst, weil sie so wenig weiß, und vermisst den Sterngucker und seine duftenden Schuhe [с. 95];*

6) страх відсутності страху *Die Furchtlosigkeit des Kindes war erschreckend [с. 104];*

7) страх через здоров'я дитини [...], *oder verblasst in den Stunden, in denen das Kind gut atmen kann. Die Angst hat sie übernommen, damit das Kind sie vergessen darf, man kann sie sich aufteilen, sie sind darin geübt [с. 148];*

8) страх розлучення із дружиною *Die Angst, dass alles auffliegt, hat er längst hinter sich [с. 161].*

У наведених прикладах страх розглядається як результат відсутності знань індивіда про навколишній світ. Мовець фактично визнає свою некомпетентність – він не володіє інформацією щодо стану речей і ходу подій, яка надходить до його ментального світу. На передній план висувається проблема оцінки якості знання, кваліфікація якого відбувається на основі нормативних уявлень та логічних опор у межах двох основних операцій “розумію – не розумію”, опосередкованих операціями “вірю”, “усвідомлюю” [8, с. 69–71]. Характерною рисою оцінки таких знань є їх знак – негативний, якщо знання відсутні або оманливі, та позитивний, якщо знання повні та відповідають істинні. Уважається, що мовленнєвий акт “цурається позитивних показників метазнання, а їх вживання може бути сигналом порушення стандартів спілкування” [там само, с. 73].

Маркерами емоції страху, як видно з ілюстрованих контекстів, є емотивні іменники *Angst, Ängstliche, Furchtlosigkeit*, емотивні дієприкметники *erschreckend*, словосполучки з емотивним значенням *Angst haben* у множині та однині. Граничність прояву емоційного стану страху – переляку або жаху – конституювано емотивними іменниками *Grausames, Schreck, Schrecken, Schreckliches* й емотивними дієсловами *gruselt*.

Як уже зазначалось, одним із активаторів емоційного стану жаху в змістово-фактуальному матеріалі є холодне молоко, влучене в очі літньої жінки. Інші його активатори апелюють до двох видів смерті а) насильницької *Dann fährt ihr ein Schreck durch die Brust, weil Hunde Hasen jagen, und auch wenn dieser Hund das Kaninchen noch gar nicht entdeckt hat, könnte es doch sein, dass sein Instinkt plötzlich anschlägt, dass sich sein Körper spannt, dass er den schmalen Schädel in die Luft reckt, sofort Witterung aufnimmt und sich auf den Korb stürzt, den sie vielleicht nicht vor ihm schützen kann, sie presst den Deckel mit einer Hand fest zu und geht schnell weiter [с. 58]* і б) природної *Sie sagt nicht, dass ich sterben muss, oder, dass etwas Schreckliches passiert, sie sagt, dass der Tod kommt [с. 80]* та до рис характеру людини *Es ist ja nicht so, dass sie sich einfach ein bisschen gruselt vor Leichen und der Erde, die auf den Sarg fällt, oder das sie einen Krimi im Fernsehen gesehen hätte, den sie nun im Kopf hat [с. 79–80].* У випадках насильницької смерті та рис характеру людини *жах* є продуктом багатой уяви персонажів.

Лексичні засоби об'єктивації емоції страху в німецькій мові першої чверті ХХІ століття та їх аналіз дають можливість визначити лексикограматичну парадигму класів слів, простежити їх динаміку, виявити, чим визначається внутрішній світ автора або персонажа. Перспективи подальшого дослідження убачаємо в зіставному аналізі семантики вербалізованих базових емоцій у різних жанрах німецькомовного художнього дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ардха А. Психоенергетическая тренировка: базовые понятия / А. Ардха. – Мн. : А.А. Згировский, 2009. – 320 с.
2. Бойко В.В. Психоенергетика / В.В. Бойко. – СПб. : Питер, 2008. – 416 с.
3. Бреслав Г. Психология эмоций / Г. Бреслав. – М. : Смысл, 2006. – 544 с.
4. Изард К.Э. Психология эмоций / К.Э. Изард ; [пер. с англ. В. Мисник, А. Татлыбаева]. – СПб. : Питер, 2008. – 464 с.
5. Кириленко Т.С. Психология: эмоция сфера личности / Т.С. Кириленко. – К. : Либідь, 2007. – 256 с.
6. Мартина Р. Искусство эмоционального баланса / Р. Мартина ; [пер. с англ. Г. Воскречан]. – СПб. : Будущее Земли,

2004. – 320 с. 7. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія : підручник: у 2 кн. / Л.Е. Орбан-Лембрик. – К. : Либідь, 2004. – Кн. 1 : Соціальна психологія особистості і спілкування. – 576 с. 8. Приходько А.М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові / А.М. Приходько. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 292 с. 9. Психологічний словник / [за ред. В.І. Войтка]. – К. : Радянська школа, 1982. – 216 с. 10. Bowlby J. Attachment and Loss: 3 Vol. / J. Bowlby. – N. Y. Basic Books, 1969. – Vol. 1 : Attachment. – 432 p. 11. Pehnt A. Lexikon der Angst / Annette Pehnt. – München : PIPER, 2015. – 176 S.

REFERENCES

Ardha, A. (2009). *Psihojenergeticheskaia trenirovka: bazovye ponjatija [Psycho-energetical training: basic concepts]*. Minsk Publ.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss* (Vol. 3). N.Y.: Basic Books

Bojko, V.V. (2008). *Psihojenergetika [Psycho-energetics]*. St. Petersburg Publ.

Breslav, G. (2006). *Psihologija jemocij [The psychology of emotions]*. Moscow: Smysl Publ.

Izard, K.Je. (2008). *Psihologija jemocij [The psychology of emotions]*. St. Petersburg Publ.

Kyrylenko, T.S. (2007). *Psykhologhiya: emotsiyna sfera osobystosti [Psychology: emotional sphere of person]*. Kyiv: Swan Publ.

Martina, R. (2004). *Iskusstvo jemocional'nogo balansu [Emotioneel evenwicht]*. St. Petersburg Publ.

Orban-Lembry, L.E. (2004). *Sotsial'na psykhologhiya [Social psychology]*. Kyiv: Swan Publ.

Pehnt, A. (2015). *Lexikon der Angst*. Мьнchen: PIPER

Prykhod'ko, A.M. (2002). *Skladnosuryadne rechennya v suchasniy nimets'kiy movi [Compound sentence in the Modern German]*. Zaporizhzhya: ZSU Publ.

Voytko, V. (ed.) (1982). *Psykhologhichnyy slovnyk [Psychological dictionary]*. Kyiv: Higher school Publ.